

Strömsholms slott

Schaktningar för elkablar och bergvärme

Antikvarisk kontroll

Kolbäck 230:1
Strömsholm 8:52
Kolbäcks socken
Västmanland

Ulf Alström

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Bakgrund och syfte.....	1
Undersökningsresultat.....	3
Tolkning och utvärdering.....	6
Referenser	7
Kart- och arkivmaterial	7
Litteratur	7
Tekniska och administrativa uppgifter.....	7
Figurer	8
BILAGA.....	9
Bilaga 1. Fyndtabell.	9

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Strömsholms slott, södra fasaden. (Foto U. Alström.)

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-50-3

Västerås 2009

Inledning

Under månaderna mars, april och juli 2009 har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen utfört två antikvariska kontroller vid Strömsholms slott. Den första antikvariska kontrollen utfördes i samband med schaktningar och borringar för bergvärme omedelbart öster om slottsbyggnaden samt en kortare sträcka intill Stenköket sydväst om slottet.

Den andra antikvariska kontrollen utfördes i samband med schaktningar för elkablar öster om slottet samt i området som benämns Ridbanan men tidigare kallades Lustträdgården.

De antikvariska kontrollerna utfördes efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2009-02-19 och 2009-04-17 (dnr 431-13141-08 (bergvärme), 431-3009-09 (elledningar och telekabel). Arbetet beställdes i båda fallen av Statens Fastighetsverk.

Figur 1. Strömsholms slott, östra fasaden, juli 2009. (Foto U. Akström.)

Bakgrund och syfte

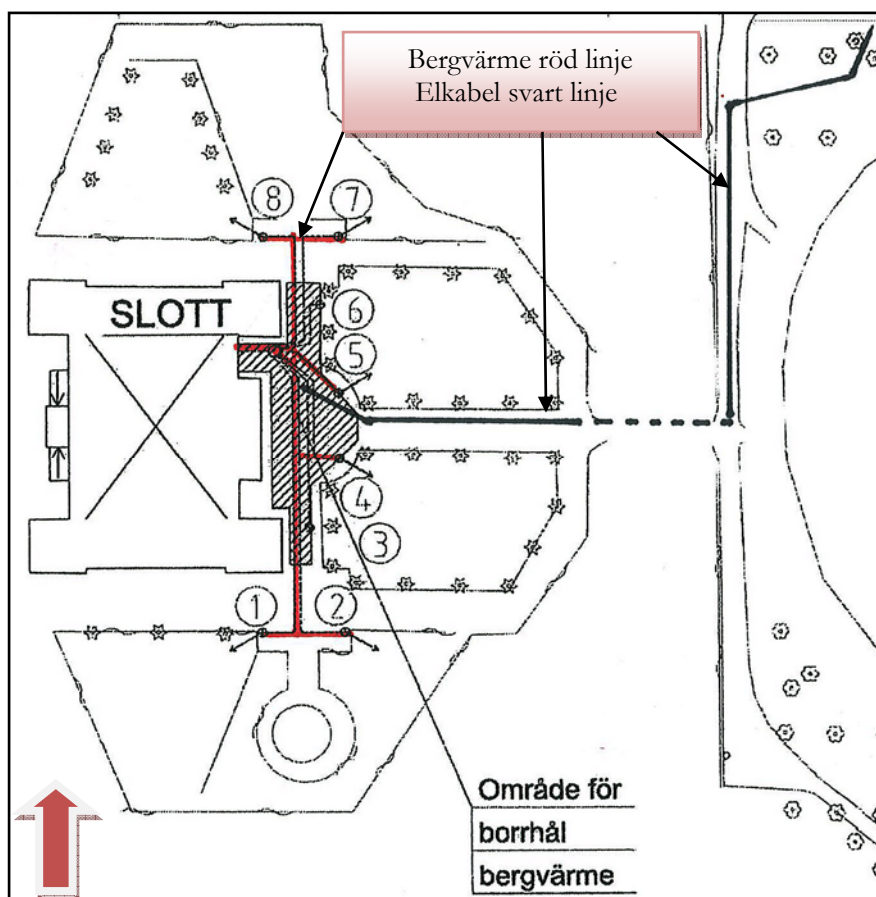
Under 2009 har två arbetsföretag genomförts vid Strömsholms slott (figur 2-4). Det ena gällde bergvärmeinstallation. Det andra gällde schaktning för elkabel.

Redan under mars månad då snö och tjäle fortfarande fanns kvar började borringarna för bergvärme till det s.k. Stenköket. I samband med dessa borringar utfördes schaktning för att koppla ihop borrhålen. Under april månad fortsatte borringarna för bergvärme på borggården öster om slottet varvid ytterligare schaktningar genomfördes för att koppla ihop borrhålen. I samband med installationen av bergvärme grävdes även schakt för elkablar (figur 3). Detta schakt drogs öster om slottet fram till gångbron vid vallgraven. På andra sidan gångbron placerades schaktet intill ridbanan. Därefter grävdes elkabelschaktet norrut fram till muren vid Slottsvägen.

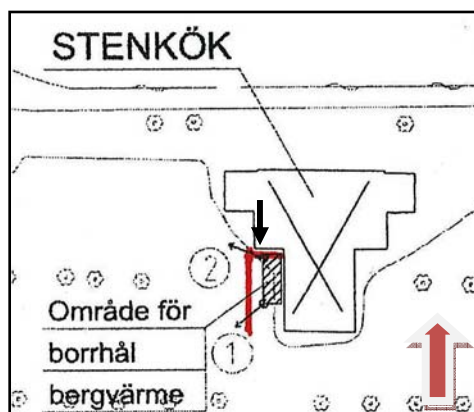
Syftet med de två antikvariska kontrollerna var att dokumentera anläggningar och kulturlager. Om mer omfattande anläggningar påträffades skulle samråd ske med länsstyrelsen. Målsättningen med den antikvariska kontrollen var att genom föremål kunna datera kulturlagertillväxten i området. I samband med de större schaktningarna utfördes två mindre uppdrag i området. Det ena var ett grunt schakt vid slottets nordvästra hörn där en telefonkabel byttes. Inget av arkeologiskt intresse påträffades. Det andra schaktet där en elkabel skulle läggas ner drogs parallellt med Slottsvägen nordväst om ridbanan. Schaktet var cirka 20 m långt. Endast ett matjordlager med enstaka tegelfragment påverkades av markgreppet.

Figur 2. Det centrala slottsområdet. De antikvariska kontrollerna utfördes vid Stenköket och slottet. (Utdrag ur Terrängkartan skala 1:20 000.)

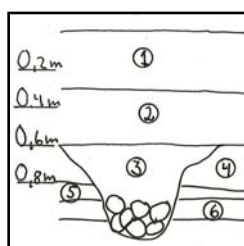
Figur 3. Slottet med schaktet för bergvärme, markerad med röd linje, och elkabel, markerad med svart linje. 1 tom 8 är de numererade borrhålsplatserna. Streckad linje betecknar elkabelns passage över Kolbäckssån. (Utdrag ur karta från förfrågningsunderlaget. Skala 1:1000).

Figur 4. Stenköket med schaktet för bergvärmeledningen markerad med röd linje. 1 och 2 är de numrerade borrhålsplatserna. Svart pil markerar plats för profilritning. (Utdrag ur karta från förfrågningsunderlaget. Skala 1:1000).

Undersökningsresultat

Schaktet vid Stenköket var cirka 15 m långt, 0,5 m brett och 1,0 m djupt. Schaktmassorna bestod av jord och grusig lera i olika lager. På en plats (figur 4) påträffades vad som tolkas som ett dräneringsdike med rundade stenar i botten. Här ritades en sektion av schaktkanten (figur 5).

Figur 5. Profilritning från schaktet vid Stenköket. 1. sandig jord, 2. lera med grusinslag, 3. lera med grus i dräneringsdiket, 4. gul lera, 5. sandig lera, 6. brungul ren lera. (Profilritning skala 1:40).

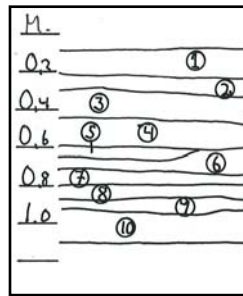
Lager 1 t.o.m. 4 är påförda lager, dvs. de är pålagda i ett bestämt syfte. Lager 5 är det äldsta lagret i området vid Stenköket. I det lagret påträffades två skärvor keramik (rödgoods) med en allmän datering till 1600–1700 talen. Skärvorna påträffades i södra delen av schaktet.

Figur 6. Skärva av glaserat rödgoods från lager 5 i schaktet vid Stenköket. (Bild U. Alström.)

Dräneringsdiket sträcker sig troligen i nordsydlig riktning, vilket innebär att det möjligen kan sträcka sig in under Stenköket. Stenköket uppfördes på 1730-talet (Ljungström 2005 s.119). Dräneringsdiket kan alltså vara äldre än Stenköket.

Bergvärmeschaktet öster om slottet var närmare 100 meter långt. Schaktmassorna bestod av påförda lager som innehöll allt från grå lerig sand till meterstora stenar. Ett avsnitt av profilen utvaldes för en profilritning. Den får anses vara typisk för lagerföljden öster om slottsbyggnaden.

Figur 7. Profilritning från centralt parti i schaktet öster om slottet. 1. kompakt lera, 2. tegelkross, bruk och sand, 3. kompakt sand- och småstenslager, 4. som 3 men med mörkare nyans, 5. lins med matjord, 6. grå lerig sand, 7. fin sand med småstensinblandning, 8. gul sand, 9. grå sand med småsten, 10. lera med småsten, ursprunglig markyta. (Profilritning. Skala 1:40).

Endast två anläggningar kunde identifieras i de påförda lagren. Båda var äldre dräneringsrännor som låg i väst-östlig riktning varför de skars av bergvärmeschaktet.

Figur 8. Bergvärmeschaktet öster om slottet med en av de två stenfyllda dräneringsrännorna. (Foto från norr U. Alström.)

Figur 9. Bergvärmeschaktet öster om slottet fotograferat från norr. Schaktet sträckte sig så småningom ända fram till bergvärmeborren som sticker upp ovanför grönskan i fonden. (Foto U. Alström.)

Förutom ett fragment från en kakelugn påträffades inga föremål i schaktet. Kakelugnsfragmentet påträffades vid slottets nordöstra hörn. Den kommer från en vit kakelugn med blå dekor och kan därför dateras till 1700-talet (Lindquist 1981).

Huruvida frågan om kakelugnen är tillverkad i Sverige (Rörstrand eller Marieberg) eller är en import från Tyskland får lämnas öppen.

*Figur 10. Kakelfragment med vit glasyr och blå dekor.
(Bild U. Alström.)*

Det översta lagret på Slottsgården bestod av kompakt lera (lager 1 figur 7). Enligt uppgift finns ett likadant lerlager vid stallanläggningarna väster om slottet. Lerlagret ansågs vara motståndskraftigt mot alla häströrelser i området.

Det andra stora arbetet, dvs schaktningar för elkabeln, berörde även det en yta öster om slottet. Schaktlängden var cirka 115 m. Schaktdjupet var 0,5 m. Bredden var 0,4 m. Jordlagren var i huvudsak desamma som dokumenterades i de andra schakten.

Där elkabeln skulle borras under Slottsvägen (figur 2 och 3) grävdes först ett schakt som var 3 m långt, 1,5 m brett och 1 m djupt. I schaktet påträffades elkablar varför lagren var omrörda. Från det här schaktet misslyckades borrningen under Slottsvägen varför ett nytt schakt togs upp intill och öster om det första schaktet. Lagerföljden var i det andra schaktet intakt. Lagren bestod överst av ett 0,2 m tjockt matjordslager. Därefter följde ett påfört lager av brungrå lera med inslag av tegelfragment. I detta lager påträffades sot och keramikskärvor från minst två kärl. Fatet har invändigt ett lager av piplera. Krukan har invändig och utvändigt blyglasyr. Keramiken kan dateras till 1600-talet (Lindquist 1981).

*Figur 11. Rödgodsskärvor från borrhaket vid
Lusträdgårdens mur mot Slottsvägen. (Bild U.
Alström.)*

Dateringen får anses säker då keramiken påträffades i ett lerlager som forslades till Lusträdgården i samband med planteringen av lindallëerna i slutet av 1600-talet (Olausson 2005). Lindarna planterades enligt källorna på en 2½ fot upphöjd planteringsbädd vilket tycks stämma, för det påförda lagret i området var cirka 0,8 m tjockt. Eftersom foten under 1600-talet mätte nära 0,3 m i längd (Jansson 1995) bör alltså arkeologiska iakttagelser bekräfta vad som redan var känt i skriftliga källor.

Figur 12. Borrning för elkabel under Slottsvägen och muren som delvis omgärdar Lustträdgården. (Foto från söder U. Alström).

Tolkning och utvärdering

Under schaktningarna för bergvärme och elkablar i Strömsholms slottsområde har information insamlats som beskriver att omfattande markarbeten genomförts under slottets historia. Vid Stenköket dokumenterades 0,8 m tjocka påförda lager. Intill slottsbyggnaden var de påförda lagren cirka 1 m tjocka. Överst låg ett lerlager som skulle förhindra markslitage p.g.a. mängden med hästar. Även i Lustträdgården, eller som området heter nu Ridbanan, har jord och lera forslats till platsen.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:20 000.

Karta från förfrågningsunderlaget. Skala 1:1000.

Topografiska kartan. 11G SO Västerås. Skala 1:50 000.

Litteratur

Jansson, S. O, 1995. Måttordboken. Nordiska Museet. Stockholm.

Lindquist, G., 1981. Krukor och fat. Svenskt krukmakeri under 400 år. Stockholm.

Ljungström, L., 2005. En kunglig bostad. Strömsholms slott. Utgiven av Kungl Hovstallarna och Statens fastighetsverk. Stockholm.

Olausson, M., 2005. Trädgårdarna – från humlegård till ridbana. Strömsholms slott. Utgiven av Kungl. Hovstallarna och Statens fastighetsverk. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	KM 09014, KM 09036
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	Dnr 431-13141-08 2009-02-19. Dnr 431-3009-09 2009-04-17
Undersökningsperiod:	2009 mars, april, juli
Arkeologtimmar:	40 + 28,5 timmar
Exploateringsyta:	Bergvärmeschakt ca 100 m, elkabelschakt ca 115 m.
Personal:	Ulf Alström, Anna-Lena Hallgren
Belägenhet:	Strömsholm 8:52 Kolbäcks sn, Hallstahammars kommun, Västmanland
Ekonomisk karta:	Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:20 000
Koordinatsystem:	Rikets
Koordinater:	Bergvärme X 6600600 Y 1526316. Elkabel X 6600597 Y 1526383
Inmättningsmetod:	Manuell
Dokumentationshandlingar:	6 fotografier, 2 profiler. Förvaras på VLM
Fynd:	Fynden F1–F4 förvaras på KM inför fyndfördelning

Figurer

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.

Figur 13. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur topografiska kartan. Skala 1:50 000.

BILAGA

Bilaga 1. Fyndtabell.

Fyndnr	Sakord	Material	Egenskap	Vikt, gr	Antal	Antal. fragm.	Fragm. . grad	Fyndomständighet
1	keramik	lera	Glaserat rödgods	35	2	2	-	Stenköket Strömsholm
2	kakel	lera	Vit-blå glaserad	30	1	1	-	Bergvärmeschaktet Strömsholm
3	keramik	lera	Piplereglasyr	45	1	4	-	Lustträdgården Strömsholm
4	keramik	lera	Glaserat rödgods	42	1	1	-	Lustträdgården Strömsholm